

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Gedenkboek Frans Claes

Claes, Frans

Antwerpen, 1932

Louis Van Herck, De beeldhouwkunst in het Museum Claes

[urn:nbn:de:hbz:466:1-75565](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-75565)

DE BEELDHOUKUNST IN HET MUSEUM CLAES

Het gaat hier niet om werken te beschrijven van allereerste gehalte zooals die zóó talrijk in de groote en ook wel in lokale Musea, prijken. Het enkel doel van dit hoofdstuk is eene bijdrage tot de Geschiedenis der Beeldhouwkunst, door eenige notas, en vooral afbeeldingen, die menig zoeker zullen van hulpe zijn.

Het hoofddoel van de Verzameling Frans Claes, naast de opgedolven voorwerpen, is voorzeker: dokumentatie van het *Gildeleven* door de eeuwen heen; daarom ook is de indeeling van de stof gansch aangeduid:

I. Patronen van Gilden en Ambachten

1. St Sebastiaan
2. St Joris
3. St Christoffel
4. St Severus
5. St Michiel

II. O. L. Vrouwbeelden

III. Verschillende groepen en beelden

Wij stippen enkel de voornaamste werken aan en laten de mindere ter zij.

I. PATRONEN VAN GILDEN EN AMBACHTEN

1. ST SEBASTIAAN. Hoofdman der Pretoriaansche wacht onder Diokletiaan. Gemarteld omstreeks de jaren 288 in den ouderdom van 38 jaren.

Nauwelijks met één voet in 't portaal, den typischen ingang van het Museum Claes, wenkt U rechts, voorbij de oude rijwielen, een groot geschilderd *Sebastiaan*, aan den boom gebonden, en van minstens levensgrootte, dat voorzeker van een Vlaamsch monumentaal altaar voortkomt uit de 17e eeuw.

Daarover, links, eene zeldzaamheid: in de takken van den boom waar *Sebastiaan* is aan vastgemaakt, zijn twee wapenschilden aangebracht. Het beeld dagteekent uit de 17^e eeuw. Vlaamsch, geschilderd hout.

Verder in de gaanderij, rechts, tegen de trapjes, staat nog een *Sebastiaan*, met den linkerarm boven het hoofd gebonden, met snor en krolhaar. H. 1.35. 17e eeuw.

[Terwijl U het laatste trapke bestijgt, draai even het hoofd om en bewonder den zwierigen liggenden éenhoorn, met één voorpoot op een schild: het is het oude vergulde uithangbord « In den Eenhoorn » der oude Koornmarkt.]

Nu, links tegen de ingangdeur van het Heerenhuis: eene belangrijke *Sebastiaan*voorstelling in witten steen gebeiteld: de twee armen zijn achter den rug gewrongen, het haar is regelmatig gekamd; hij draagt op de borst een halssnoer met een kruisken. 15^e eeuw.

Binnen in den gang en terwijl U den meester van het huis groet, zoek dan vlug tusschen de velerlei voorwerpen, lijsten, wapens, enz. — dicht bij den ruiter, op het paard in Schabrak, een aardig credence-deurken in eik, waar alweer een boogschutter — of *Sebastiaan* zelf — in typische kleederdracht en houding op staat. 16^e eeuw.

Hoog tegen den schoorsteen van de oude marmeren kolonschouw, in de St *Sebastiaan*zaal, de geliefkoosde zitkamer van den eigenaar, is het bas-relief vastgeankerd, door eene fraaie natuurlijke draperij omhangen.

Links staat *St Sebastiaan* met sterke koorden aan eenen dorren boom gebonden, op een rotsachtigen heuvel. Het naakte lichaam, met een doek om de lenden, steunt op het rechterbeen; de linkerarm, op de hoogte van den elleboog aan eenen afgebroken tak met dubbele koord gehouden, de voorarm loodrecht naar beneden, de hand naar het lichaam gewrongen; de rechterarm door eenen pijl doorboord is insgelijks op de hoogte van den elleboog, opwaarts vastgemaakt aan eenen zijtak; de hand wordt in pijnlijke beweging tegen den krommen boomstam aangedrukt. Het hoofd van den martelaar is driekwart naar zijn linkerkant en opwaarts gedraaid, den blik naar eenen Engel gericht die in eene wolk verschijnt om hem de Martelaarskroon aan te bieden. Met open voorhoofd, lang waaierend krulhaar, snor en korte baard, staat dit hoofd met stevige spieren en halspezen op de schouders; borst en ribbenkas, buik, dijen, knieën en beenen zijn door de foltering der ingevlogen pijlen tot het uiterste gespannen, want, zóó verhaalt de oude geschiedenis: « Sy schoten soo veel peylen op hem dat sijn heylig lichaem niet en scheen te sijn het lichaem van eenen mensch, maar méér van eenen egel. Syne siele was onder de peylen seer vrolijck in den heere getrcost. »

Op 't midden-voorplan, de rechterknie op den grond, de linkervoet in den beugel van den kruisbcog, zit een schutter — een Mauretaniër, volgens de

67. BARLEEF. ST SEBASTIAAN. XVIe EEUW Cliché Van Leemput

legende — en windt met de rechterhand den boog op bij middel van het draaihandvat, terwijl de rechter den boog stevig omknelt. — Het gezicht, met baard en snor, is driekwart naar voor gedraaid. Tusschen de tanden steekt de pijl in gereedheid tegen dat de boog klaar zij.

De kleederdracht is die van een 16^e eeuwsch kruisboogschutter met lederen hoed met omslag, korte broek en lederen puntschoenen met hooge wrijf- en hielstukken.

Naast hem, rechts van het bas-relief, staat, met ietwat zijlings gebogen romp, de handboogschutter, welke de koord met de linkerhand overtrekt en met de rechter den boog vasthoudt. Het hoofd is licht voorovergebogen. Hij draagt een lederen hoed met omslag, eene korte tuniek tot half de dij, eene broek die boven de knieën spant, en laarzen.

Heel op het voorplan links ligt de pijlkoker met den voorraad.

Dit bas-relief is uit lind vervaardigd, de vleeschdeelen in natuurlijke kleur geschilderd, al het overige verguld.

De uitdrukking van het hoofdfiguur is waarachtig te bewonderen: trots de hevige smart veroorzaakt door de vier reeds in het lichaam gedrongen pijlen, en het vooruitzicht van de volgende schoten, waarvan hij al de voorbereidselen aan zijne voeten ziet gebeuren, blijft het aangezicht kalm en vol betrouwen op de belooning die hem bij den marteldood te wachten staat: zijne aandacht is niet meer gevestigd op het aardsche; de verschijning van den engel met de martelaarskroon vervoert hem reeds in gedachten in den hemel, waar geen smarten of kwellingen meer bestaan.

De wijze van groepeerling is eigenaardig en nieuw. De voorstelling met kruis- en handboogschutter samen op één tafereel is uiterst zeldzaam.

Duitsche kunst omstreeks 1500.

H. 1.56 m. × B. 0.93

Pl. 67

Op eene lage eiken kast, links nevens de schouw, prijkt een *Sebastiaan*-beeld, eenig van voorstelling.

In eenen rijk vergulden mantel, waarvan hij de plooiën tusschen het lichaam en den linker voorarm drukt, staat de Heilige, op het rechterbeen gesteund, terwijl het linker licht voorwaarts gebogen is. Door den half openstaanden mantel ziet men het naakt figuur, met den opgesteken rechterarm die aan den paal geklonken is op de hoogte van den pols, de handpalm naar voren opengedraaid. — Het aangezicht, geschoren, omkransd met lange krullige

haarlokken, die tot op de schouder vallen, is dit van eenen jongen man, vol ernst, doch zonder pijnlijke uitdrukking, zonder groot gevoel. — Op het hoofd, draagt hij de broodvormige muts met omhooggeslagen breeden rand met een rozet versierd.

Cliché Van Herck

68. ST SEBASTIAAN
BEGIN XVIe EEUW

het wezen met korten baard is zonder uitdrukking, de rechterhand, grondwaarts gericht, omklemt een pijl; de linker, omhoog, houdt eenen handboog.

In tegenstelling met de traditie, staat Sebastiaan hier werkelijk als Patroon der Boogschutters, uitgedacht na de marteling, in triomphale majesteit, bloeiend van gezondheid, uitgedost als Romeinsch overste: op het hoofd den helm, welke met twee sterke linten onder de kin is vastgebonden; over de schouders, en achteruitgeslagen, de

Lind. Gepolychromeerd en verguld.
H. 1,17 m.
Duitsche kunst omstreeks 1500.
Pl. 68.

Nog in dezelfde zaal, tegen den wand, is *Sebastiaan* voorgesteld als prachtig Romeinsch opperhoofd, fier steunend op het rechterbeen;

Cliché Van Herck

69. ST SEBASTIAAN. XVIIe EEUW

lange mantel ; om het lichaam, het lederen harnas met in reepels uitgesneden onderstuk ; om de voeten en de beenen hooge schoeisels met riem en omslag.

Lind, wit geschilderd.

H. 1.20 m.

Vlaamsch : begin der 17e eeuw.

Voortkomstig van de Boogschuttersgilde van Oolen.
Pl. 69

Onder het voorgaand beschreven beeld, in een sierlijk ebbenhouten nis, vinden we eene mooie *Sebastiaan*marteling op kleine schaal in ivoor gebeiteld.

Cliché Van Herck

70. ST SEBASTIAAN, IVOOR, XVIIe EEUW

Hier hebben we eene uitdrukking van pijn en smart over het geheele lichaam, die wel doet denken aan sommige der schoone ivoren Christusbeelden.

Aan den boomstam, waarvan de takken van bladeren voorzien zijn, is de jonge man met opgeheven linkerarm gebonden ; het hoofd helt over naar de rechter-shoulder ; de rechterarm is achter het lichaam getrokken ; de romp, met anatomischen opmerkingsgeest gemodeleerd, rust op het gestrekt linkerbeen, terwijl het rechter in hoek vooruitsteekt. Een stevige koord houdt het aan den stam gebonden. Beide voeten zijn in krampachtige beweging getrokken.

De kunstenaar heeft hier in het gelaat eene forsche uitdrukking gelegd van gelatenheid in de pijnen : het optrekken van de wenkbrauwen, de fel geteekende trek van den neusvleugel, het naar onder brengen der hoeken van den mond, getuigen nog van de wreede folteringen die hij heeft onderstaan.

Nevens dit beeld, komt het eigenaardig verschijnsel van een gevleugeld,

mollig, krullebollig engeltje, dat met een gelaat vol medelijden en aanmoediging, den heiligen martelaar aanschouwt, terwijl de opgeheven handjes de stevige koorden willen ontknoopen.

Ivoor.

H. 0,24 m.

School van Quellinus.

Pl. 70.

In de toonkast der Gildekamer staat nog een ivoren *Sebastiaan*beeldje, van minder hoedanigheid dan het vorige en plomper van uitvoering. Het stelt insgelijks den martelaar voor aan den boom geklonken: de lange hangende haarlokken, de romp, het lendendoek, de beenen, waarvan het linksche in hoek achter het andere gewrongen staat, het heuveltje met groote planten begroeid, laten den indruk van zwaarte en onrust.

Ivoor.

H. 0,19 m.

Vlaamsche School 17^e eeuw.

Verborgten achter helmen, kandelaars, degens, enz. ontdekt men met moeite, in de St Joris-zaal nog een goede *Sebastiaan*, van mooien stand, met de armen kruislings boven het hoofd aan den stam gebonden.

Notelaar.

H. 0,40 m.

Vlaamsch, einde der XVIe eeuw.

Om de reeks te sluiten der *St Sebastiaan*-beelden, staan we even stil voor de groep in verguld hout, die op de hooge vijfdeurkast staat in de Christoffelzaal.

Op een rotsachtig verhoog met rankplanten begroeid, staat hij, bevrijd van de banden, op het linkerbeen gesteund, de romp en het hoofd in tegenovergestelde richting overgehield; het rechter oksel leunt op den afgewrongen tak van den dooden stam; de rechterhand houdt het afgerold eind van het lange lendendoek; de linkerarm ietwat

Cliché van Herck

71. ST SEBASTIAAN. XVIIIe EEUW

achterwaarts uitgestrekt. Om de kin groeit een korte baard ; sierlijke lokken omkransen het aangezicht.

Een toegevoegen engeltje zet de martelaarskroon op het hoofd.

Nevens het hoofdfiguur, op de onderste rotsen, zitten links en rechts twee naakte ouderlingen, het hoofd naar de beenen van den heilige gericht ; beiden dragen eenen zwaren knuppel.

Het verhaal van den martelaar gaat voort : « De soldaeten hielden hem voor doot en lieten hem alsoo gebonden staen en gingen naer huys. Den naervolgenden nacht ging heymelyck de weduwe van Castulus, Irene genaemd, ter plaetse daer den H. Sebastianus was geschoten, om sijn lichaem wech te nemen ende te begraven, vont dat hij noch leefde ; sij brocht hem tot haeren huuse, sy genas hem, en wort binnen luttel daeghen heel gesont. »

Nadat Sebastianus Keizer Diocletiaan weder zijne wreedheid en zijne vervolgingen verweten had « stoorde den wreeden tyran hem noch meer, hij dede hem van daer leiden ende geeselen, daernaer soo lanck met stocken slaen tot dat hij stierf. »

De samenstelling zooals ze in deze groep voorkomt is eene ware vondst van den beeldhouwer en misschien eenig in de geschiedenis der kunst.

Verguld lindenhout.

H. 0,63 m.

XVIIIe eeuw.

Pl. 71.

2. ST JORIS, Prins van Cappadocië, den marteldood gestorven onder Keizer Diocletiaan in 303.

Te sterk omgeven, in de St Joriszaal, door allerhande kunststukken en voorwerpen van hoog belang, trekt dit beeld in den beginne niet de aandacht die het verdient.

In fiere, ridderlijke, triomphantelijke houding, staat de heilige, van hoofd tot teen in een volledig harnas gedost, met beide voeten op den draak, die dreigend, met open muil den kop naar hem uitsteekt en hem met zijnen brandenden, verpestenden adem wil treffen. Het volle gewicht van Joris' lichaam drukt met het linkerbeen op de keel van het monster, hetwelk dan ook tracht zijn scherpe nagels in het stalen beenstuk in te griffen. De lange, ringachtige staart kronkelt zich verraderlijk rond het rechterbeen. Doch alle poging is te vergeefs : aanschouw den stevigen stand van den overwinnaar : met de rechter

hand schetst hij de beweging den monsterkop met het zwaard af te houwen.

De « chapel » of platrandige helm met rond hoofdstuk met acht kruisbanden beslagen, wordt als verdedigingswapen door de linkerhand tegen den muil van den draak uitgesteken. — Een lederen band drukt het haar op den schedel, en geeft aan de krullen om het voorhoofd meer zwier en vloeite. — Het aangezicht, glad geschoren, is van een jong, voornaam man in volle krachtinspanning, bewust van de groote daad die hij uitvoert: want de voorstelling is natuurlijk symbolisch: het is de overwinning van het Geloof op het ongelooft, van de zelfbeheersching op de driften.

De wapenrusting is volledig en van een prachtig bewerkt type van het einde der 15^e eeuw.

Te vergelijken met kleinere voorstelling in het Victoria en Albert Museum te Londen en met hetgeen zich bevindt in de pastorie van Oostham.

Voortkomstig van de familie Jonckheer uit Brugge.

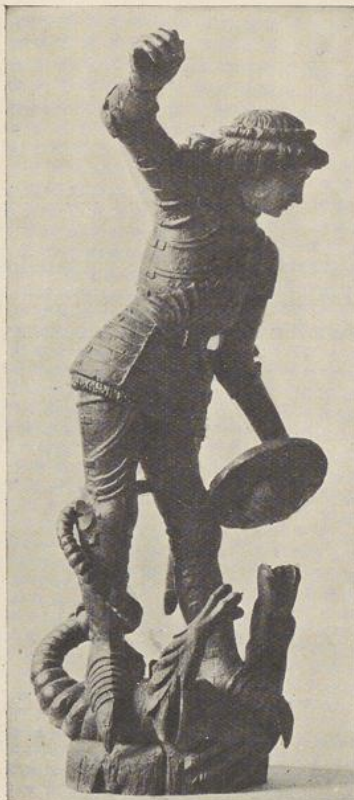
Geschilderd eikenhout.

H. 1,17 m.

Vlaamsche Kunst.

Tentoonstelling Oud-Vlaamsche Kunst 1930.

Pl. 72

Cliché Van Herck

72. ST JORIS. XVe EEUW

St Joris te paard.

De *St Joris*groep te paard in gebronsd terracotta, welk zich in dezelfde zaal bevindt, is merkwaardig, niet alleen door den durf van den kunstenaar zulk zwaar gewicht van paard en ruiter op de twee achterste pooten te laten rusten van het stijgerend ros, maar vooral door de losheid der samenstelling.

Joris, in volledig harnas, naar den draak gekeerd, zit in het zadel, den eenen voet in den stijgbeugel, het linkerbeen recht uitgestrekt. Met de grootste knapheid ploft hij de lans in den muil van den gevleugelden draak die den staart wanhopig in spiraal draait en de klauwen met opengesplakte nagels dreigend naar den overwinnaar uitsteekt.

Op geschilderd voetstuk met wapen.

Geteekend : « B. Verbroeckhoven de Bruxelles » (1754†1840).

Eerste helft der XIXe eeuw.

H. 0,47 m.

St Joris te paard in schelp.

Eene eigenaardige voorstelling van *St Joris* vinden we nog in deze zaal : de heilige, het ros naar links voerend, in ridderharnas gedost met wuivende pluim op den helm, steekt de lans naar den kop van den draak. Het opgehitste paard vertrappelt hem met de pooten.

Halfverheven beeldwerk in vorm van decoratieve schelp.

17^e eeuw. Vlaamsch.

Tentoonstelling Oud-Vlaamsche Kunst 1930.

St Joris te paard.

Boven de deur om de Christoffelzaal binnen te treden hangt een *St Joris*, het paard naar rechts voerend. In volledig harnas gehuld, met eenen eigenaardigen helm met pluim en zonder vizier, stuurt hij het paard met de linker hand, terwijl hij met de rechter de lans in en door den muil van den gevleugelden draak steekt. De rechter voorpoot van het ros wil nog eenige tanden meê losmaken van het monster.

Eik.

H. 0,73 m.

Vlaamsche School. 17^e eeuw.

Aan te stippen nog in die zaal, een fraai *St Joris*beeldje te paard, met lans en wuivenden mantel.

Albast.

H. 0,19 m.

Vlaamsche School. 17^e eeuw.

Op de gothische kast, hoog geborgen, zit *Joris* nogmaals te paard, naar rechts rijdend, en in wapenrusting met helm en waienden mantel. Het paard is te

klein in verhouding van den ruiter, en de beweging is wat al te wild, zoodanig dat de ruiter niet meer in het zadel schijnt te zitten.

Eik.

H. 0,70 m.

Vlaamsch, einde der 17^e eeuw.

St. Joris te voet.

Op den trappaal vlak over den ingang, staat *Joris*, tot den strijd uitergerust. Ditmaal den helm («Salade») op het hoofd; de kin, goed ingesloten; de beide voeten verpletteren het monster dat nog dreigend den kop naar den overwinnaar uitsteekt. Doch, geen vrees meer voor *St Joris*, want hij heeft reeds met beide handen de lans in den gapenden muil geploft, en schijnt er niet al te zacht in te rommelen.

Uit het oogpunt van de uitrusting is het een belangrijk stuk.

Gepolychromeerde eik.

H. 0,72 m.

Einde der 15e eeuw.

Pl. 73.

In het aanlanden op het eerste verdiep, valt een kleine *St Joris*-groep in 't oog, voorgesteld in eene platte eiken nis. De heilige Patroon, te paard, overwint den draak.

Albast.

Vlaamsch, 17e eeuw.

Cliché Van Herck

73. ST JORIS. XVe EEUW

3. ST CHRISTOFFEL.

Van de menigvuldige Christoffel-voorstellingen, waarvan eenige van nieuwer tijdperk, kiezen we er een paar oude uit.

Op eenen fraai gebeeldhouwden toortsstengel aangebracht, staat *Christoffel*, den eenen voet in het water, met bloote beenen, kort opgestroopte broek, kleine tuniek en opgehouden mantel met schouderstuk, de gordel om de lenden. Op de schouders zit het kind Jezus met guitig aangezicht, en schijnt den wereld-

74. ST CHRISTOFFEL. XVIe EEUW82. KRUISDRAGING. BEGIN DER XVIe EEUW

Cliché Van Herck

bol zwaar dóór zijne knie op Christoffel te drukken, terwijl hij met de andere hand zijn lokken grijpt om het evenwicht van 't lichaam te houden. De bejaarde man, met baard en snor, verbergt zijne verrassing niet zulk onverwacht gewicht te moeten overbrengen en steunt stevig zijne rechterschouder door het aanbrenge van de hand op de heup, en omklemtforsch den knobbeligen stam met de linkerhand.

Op kleine schaal, alsof om den afstand van den oever der rivier aan te geven, zit de kluizenaar gehurkt, die, volgens de legende, den sterken man tot het Geloof bekeerde.

Gepolychromeerde eik.

H. 0,56 m.

Vlaamsch, 16e eeuw.

Pl. 74.

St Christoffel op voetstuk.

Op de Gildekamer, tegen den grooten wand, links, al te wel beschut tegen het daglicht, hangt een *Christoffelbeeld*, dat aan het oog van vele bezoekers ontsnapt, en dat we gelukkig zijn hier in een beter licht voor te stellen. Uit ééne blok eik gehouwen, rust het beeld op eene konsol met gevleugelden engel ten halven lijve, die een schild draagt.

De oude man is voorgesteld op het oogenblik dat hij met den zwaren last uit den stroom aanlandt: het linkerbeen, met gespannen knie staat nog tot boven den enkel in het water; hij stapt, moeilijk, onder den last gebogen; beide handen omklemmen stevig den knoestigen stam. Het wezen, gerimpeld van ernst, met langen neus, diepe oogholten, verzorgden baard en haarlokken, verraad groote vermoeinis, en den angst zijnen last veilig aan wal te brengen.

Los op de schouders, spottend glimlachend, zit het kind Jezus, met zegenende rechterhand, en met den wereldbol in de linker.

Eigenaardig is de kleedij met fel geplooiden tuniek met mouwspalten aan de ellebogen, wijden mantel die met sierlijke plooiën wordt opgehouden, een halssnoer van overgrooten parelen op de borst.

Om alle misverstand te voorkomen, heeft de beeldhouwer aan de voeten van den heilige, in de richting van den stroom een gapenden visch gelegd.

Eik.

H. 0,73 m.

Duitsche School, begin der 16e eeuw.

Pl. 75.

Cliché Van Herck

75. CHRISTOFFEL. XVIe EEUW

4. ST SEVERUS, Patroon der wevers.

St Severus is als Bisschop uitgebeeld : op het hoofd de mijter met edelgesteenten versierd, en linten die op de schouders vallen ; het amict of schouerdoek sluit in eene platte plooi rond den hals. De kazuifel valt in V-vormige gebroken plooiën vóór het lichaam en over de armen : daaronder eene tuniek met lange franje en het slepend alba. De vingers der handschoenen zijn met ringen opgesmukt. Met de linkerhand omvat de heilige eene reusachtige weverspoel, zinnebeeld van zijn patroonschap.

Eik, met latere kleurversiering.

H. 0,86 m.

Vlaamsche School, begin der 16e eeuw.

Pl. 76.

Cliché Van Herck
76. ST SEVERUS. XVIe EEUW

5. ST MICHIEL, Aartsengel, Opperhoofd der hemelsche legioenen, Patroon der Wapenmeesters, brood- en pasteibakkers.

De *St Michielzaal* krioelt letterlijk van afbeeldingen van den machtigen aartsengel.

We vernoemen er terloops enkele :

Als middenstuk op de schouw staat een allerprachtigst beeld van den Aartsengel, voorgesteld in schitterend gewaad, met waijenden mantel en met het zwaard twee afgevallen engelen bekampend. Deze komen voor als afschuwelijke wangedrochten die den strijdenden machtsvertegenwoordiger geen gemakkelijke taak geven.

Het geheel rust op een gebeeldhouwd verguld voetstuk.

Napelsche kunst : 18^e eeuw.

- Voorts nog een kleine *St Michiel* in marmer : 17^e eeuw.
- Verder een in eik van kleine afmeting. 17^e eeuw. Gilde van St Gillis (Waas).
- Boven op de schoone gildekast, een in gepolychromeerd hout, der 16^e eeuw.

Een groot beeld van *St Michiel* hangt in de Christoffelzaal, dicht bij de kleine deur aan het schouweind der plaats ; het rust op een voetstuk en stelt

het opperhoofd der goddelijke legioenen voor in harnas en mantel. Satan, overwonnen, ligt met open muil en dreigende pooten op den grond.

Vlaamsche School der 17^e eeuw.

Gepolychromeerd hout.

H. 1,10 m.

Dichter bij zijn rijk, op het hoogste verdiep van 't huis, en nog wel in de kapel, heeft Frans Claes een beeldje geborgen van den aartsengel, dat wellicht tusschen de beste mag geteld worden.

Met opengespreide vleugels, den helm op het hoofd en het schitterend verzilverd harnas voor de borst, doorsteekt hij met de lans, in sierlijk gebaar, den monsterachtigen Satan, en verdrukt zijnen kop met den linkervoet.

Gepolychromeerd hout.

H. 0,45 m.

17^e eeuw.

II. O. L. V. BEELDEN

Onder nummer A 237, werd in de Tentoonstelling van Oud-Vlaamsche Kunst, 1930, een *Lieve-Vrouwe* beeld vermeld, welk in de groote massa kunstwerken niet genoegzaam kon gewaardeerd worden.

Nu hangt het weer eenzaam en rustig op de slaapkamer van Frans Claes, op de schouw, tegenover het oude eiken troonbed.

O. L. V. staat op den wereldbol met twee engelkopjes versierd, en plettert met den linkervoet den kop der slang. Hoofd en bovenlichaam hellen bevallig naar de linkerzij; de twee handen houden met de plooiën van den mantel het allerliefst naakt kindje Jezus dat met eene kleine wereldsfeer schijnt te ballen.

Sierlijk en zwierig hangt de mantel over het lichaam der schoone vrouw; het evenwicht tusschen den rechterarm met zwaardere plooiën, het overhellend hoofd met op de schouder vallenden sluier, en de massa van het kind, is eene fijne kunstgreep.

Wij hebben hier een exemplaar van een dier schoone Antwerpsche Maria-voorstellingen dat misschien wel aan een Quellinus mag toegeschreven worden.

Palm.

H. 0,31 m.

Antwerpsch: 17e eeuw.

Pl. 77.

In de zitkamer daarnevens, op den schoorsteen, treffen wij eene *O.L.V.* aan, staande op de maansikkel en de kronkelende slang met den appel in den mond; op den rechterarm zit het halfnaakt kindje hetwelk de beweging doet het

77. O. L. V. BEELDJE. PALMHOUT. XVIIe EEUW

Cliché Van Herck

zinnebeeldig monster met een lang houten kruis af te maken. Om het evenwicht te houden steekt hij zijn linkerarmpje over de schouder zijner moeder. Deze slaat die beweging gade met licht gebogen hoofd.

Cliché Van Herck
78. O. L. V. XVIIIe EEUW

Het plooienselsel van het overvloedig wijde kleed is grootsch van aanleg en teekent wonderwel den stand en de houding van heel het beeld.

Het evenwicht der massa van het kind is behouden met de beweging van de linkerhand die den scepter schuin omhoog houdt.

Lind, geschilderd.

H. 1.10 m.

Vlaamsche kunst 18^e eeuw.

Ten titel van dokumentatie stippen wij hier nog eene groote *zittende O. L. V.* aan, met een boek, en op de knie het zegenend kind Jezus.

Het is in geschilderd hout en staat in de kapel rechts van de deur.

Voortkomstig van Damme bij Brugge. Vlaamsch. 17^e eeuw.

H. 1.60 m.

III. VERSCHILLENDE GROEPEN EN BEELDEN

Als bewijs van de veelzijdige opvatting van Frans Claes' verzamelaarsvermogen, stippen wij hier eenige brokken aan die van grooten kunstzin getuigen, en waarvan sommige ook waardig werden geacht in onze Tentoonstelling van Oud-Vlaamsche Kunst, in 1930 te mogen prijken.

Geboorte (St Joriszaal)

In de omgeving van een vervallen huizeken met strooien dak en bouwvalligen schoorsteen, ronde raamomlijsting zonder beschutting, en eene aanbrachte kribbe, knielt O. L. V. met gevouwen handen voor het naakte kindje dat ten gronde op een handvol strooi ligt.

Jozef, met verward haar en baard, knielt eveneens, met een lantaarntje in de linkerhand, de rechter op de borst; hij is in eenen wijden mantel gehuld.

Tusschen beiden steekt nieuwsgierig de ezel zijn kop naar voren, terwijl de os het achterplan van de groep aanvult.

Cliché Van Herck

79. DE GEBORTE CHRISTI. XVe EEUW

zwaard, en belet aldus deze schrikkelijke bloedvergieting.

Dit groepje geeft in weinige trekken, zonder afwerking, goed het tafereel weer dat de beeldsnijder wilde voorstellen. Bestemd om met menige andere, een Antwerpsche Altaartafel te versieren in kleine nissen, rond eene bijzondere groep met groote personagen, en om gekleurd en verguld te worden, moest het op afstand nog duidelijk blijven; ook zijn alle overbodige kleinigheden met opzet weggelaten.

De houding van Abraham duidt goed aan, dat de man, in de droeve gemoedsgesteltenis zijnen

Gepolychromeerde eik.

H. 0,34 m.

Groep eener Altaartafel. Vlaamsche kunst; omstreeks 1500.

Pl. 79

Slachtoffering van Isaac

In een rotsachtig landschap, op eene kleine hoogte, den rug naar Abraham gekeerd, zit Isaac geknield, in een lang kleeid gedost met schoudermanteltje en breede mouwen. De Patriark in groot gewaad, met wijd kleeid van zware stof geweven, de torenmuts met tulband en nekstuk op het hoofd, heft met beide handen het zwaard in de hoogte; op hetzelfde oogenblik, komt — gelukkig voor den jongen Isaac — de Engel te voorschijn om het bloedig drama, door God bevolen, te voorkomen. Voorzichtigheids-halve, om zich de vingers niet te kwetsen, slaat hij een

doek rond de snede van het

Cliché Van Herk

80. HET OFFER VAN ABRAHAM
ANTWERPSCH SNIJWERK
XVIe EEUW

zoon te moeten onthoofden, het druk heeft met het al te groote zwaard te hanteeren.

Eik.

H. 0,165 m. Omstreeks 1520.

Antwerpsch brandmerk: de open hand.

Tentoonstelling Oud-Vlaamsche Kunst 1930,

n^r A 60.

Pl. 80.

De Ongeloovige Thomas (St Joriszaal)

Christus vertoont zich na de verrijzenis aan Thomas. De Meester is in eenen langen openstaanden mantel gehuld, welke op de borst met een padje is bijeengehouden: de linkerhand weerhoudt er de plooiën van. Hij beveelt aan Thomas, nevens hem geknielend, de hand te steken in de wonde van de zijde. Als achtergrond: een gekanteelde muur met deur en raam.

Eik. Omstreeks 1500.

H. 0,195 m.

Groepje van een Altaartafel.

H. Barbara (trapzaal)

De H. Martelares is voorgesteld in prachtige kleedij met aan den hals gesloten onderkleed dat tot over de voeten valt: het bovenkleed, laag aan de borst uitgesneden, is onder de schouders opgehaald en heeft lange, ruime mouwen. Het hoofddekseel omsluit sierlijk het deftig, fijne wezen. In de linker hand draagt ze een open boek en staat geleund tegen den ronden gekanteelden toren.

Eik.

H. 0,35 m.

Mechelsch werkhuis: 1e kwart 16e eeuw.

Tentoonstelling Oud-Vlaamsche Kunst 1930, n^r A 126.

Pl. 81.

Cliché Van Herck
81. ST BARBARA
XVIe EEUW

H. Barbara (trap 1e verdiep)

Eene tweede afbeelding in eik dezer heilige hangt tegen den muur op het eerste verdiep van de trapzaal. Hier draagt de Patrones zelf den toren op den linkerarm.

Vlaamsch.

16e eeuw.

Kruisdraging (kapel)

Simon van Cyrene van het veld terugkeerend, den grooten zonhoed met breede randen op de schouders gebonden, helpt Christus het kruis dragen. Het grootste gewicht van den zwaren last drukt pijnlijk op Jezus' schouders; hij gaat gebogen, de beenen plooiën van afmatting en het overtollige lange kleed hindert den gang.

Kunstwerk van diep gevoel, en uitdrukking van groote smart. Het bewerken van de eenvoudige plooiën van het kleed van Christus laat goed het figuur doorschijnen.

Eik.

H. 0,40 m.

Antwerpsche School: begin der 16^e eeuw.

Tentoonstelling Oud-Vlaamsche Kunst, 1930. N^r A 98.

Pl. 82.

Zittend Christusbeeld (kapel)

Moe en afgemat na de doornenkroning en de geeseling, zit Christus, de handen gebonden, het spotkleed om het lichaam, geduldig en gelaten te wachten op het vervolg van zijn lijden.

Geschilderde eik.

H. 0,38 m.

Vlaamsche School. Omstreeks 1500.

Pl. 83.

St Anna, bas relief (Slaapkamer)

Onder eenen weelderigen boom, in een landschap met stadszicht in 't verschiet, vertoont zich op eene bank een lieflijk familiegroepje: 't Kindje Jezus in 't midden grijpt met de volle hand uit den korf met appels en schijnt te willen ballen met het lekker fruit. Grootmoeder Anna streelt de mollige knie van 't kind. Maria houdt nog een keurvrucht in voorraad.

H. 0,135 × B. 0,10 m.

Albast. — Oude lijst.

Mechelsch werkhuis 16e eeuw.

St Antonius met den kwispel (Ingang)

Eigenaardig staat hij daar op zijn gebeeldhouwd keurig paaltje, de strenge stichter van 't monnikdom. Lang en smal, in de monnikspij gehuld, met den

Cliché Van Herck
83. ECCE HOMO
XVIe EEUW

Scapulier er boven op, geteekend met het T-vormig St Antoniuskruis, draagt hij een bolvormigen kwispel in de eene, en een boek in de andere hand. Het hoofd, met de paterskap bedekt, is typisch : het aangezicht uitgemergeld, een paar verbaasde oogen en een gevierendeelden langen krulbaard.

Aan zijn voeten : het varken, als getuigenis van zijn patroonschap over de dieren.

Voortkomstig uit Gent.
Eik met oude polychromie.
H. 0,67 m.
Begin der 16^e eeuw.

St Adrianus, Patroon tegen de pest

Nevens het raam in de trapzaal op het eerste verdiep, tegen den muur, hangt de H. patroon in harnas en maliënkolder, met twee kleine blesjes op het voorhoofd en lange bevallige haarlokken, welke onder de taartvormige muts uithangen. Hij draagt eenen langen mantel met platten kraag door eenen zwaren haak samengehouden. Met den linkervoet drukt hij op den poot van eenen leeuw, welke op den grond ligt.

In de rechterhand een zwaard, in de linker een aanbeeld.

Gepolychromeerde eik.
H. 0,54 m.
Vlaamsch 16^e eeuw.
Tentoonstelling Oud-Vlaamsche Kunst 1930.

BESLUIT

Ik verwacht mij, bij mijn eerste bezoek aan den Vriend Claes, aan eene solidaire betooging tegen mij gericht, vanwege die schaar Heiligen, Patroons, Aartsengelen, Gildebeschermers en anderen, te voet of te paard, die ik niet vermeld heb, en die mij 't verwijt zullen toeroepen uit iederen hoek der menigvuldige zalen : « En waarom IK niet ? »

LOUIS VAN HERCK

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several paragraphs and includes some headings that are difficult to discern.